

TARBIYANING UMUMIY METODLARI VA O'QUVCHILARNING ILMIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH. AQLIY, IQTISODIY VA EKOLOGIK TARBIYA

Xudoyqulov Xolboy Alisher o'g'li

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
Jismoniy madaniyat yo'nalishi 2-bosqich JM-14-23 guruh talabasi*

Annotatsiya: Tarbiyaning umumiy metodlari va o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish jarayonlari tahlil qilinadi. Aqliy, iqtisodiy va ekologik tarbiyaning ahamiyati va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqola didaktik usullarni qo'llash va o'quvchilarda atributlarni shakllantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiyaviy metodlar, ilmiy dunyoqarash, aqliy tarbiya, iqtisodiy tarbiya, ekologik tarbiya, ta'lim, didaktika.

KIRISH:

Tarbiyaning maqsadi - shaxsni rivojlantirish va uning jamiyatga mos ravishda o'sishini ta'minlashdir. Bunda aqliy, iqtisodiy va ekologik tarbiya alohida ahamiyatga ega. Har bir usul o'quvchilarni bir tomondan bilim olishga, ikkinchi tomondan esa ularning atrof-muhit va iqtisodiyot bilan bog'liq masalalarda to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi. O'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda tarbiyaviy metodlarning o'rni beqiyosdir.

Aqliy tarbiya

Aqliy tarbiya o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayon matematik, mantiqiy va analitik fikrlashni o'z ichiga oladi. O'quvchilarning muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun turli didaktik usullar va o'yinlar qo'llanilishi kerak.

Iqtisodiy tarbiya

Iqtisodiy tarbiya o'quvchilarga moliyaviy savodxonlikni oshirish va iqtisodiy tushunchalarni o'rgatishga qaratilgan. Talabalar iqtisodiy jarayonlar, risklarni baholash va resurslarni samarali boshqarish haqida bilimga ega bo'lishlari kerak. Bu esa jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun muhimdir.

Ekologik tarbiya

Ekologik tarbiya ekologiya va tabiatni muhofaza qilish masalalariga doir bilimlarni o'rgatadi. O'quvchilar tabiatga befarq bo'lmaslik va ekologik muammolarni yechishda faol ishtirok etishlari uchun tarbiyalanadilar. Bu zaruriy bilimlarni olish orqali, ular jamiyatda ekologik ongni shakllantirishda muhim rol o'ynaydilar.

Tarbiya metodi (yunoncha «metodos» – yo'l) tarbiya maqsadiga erishishning yo'li; tarbiyalanuvchilarning ongi, irodasi, tuyg'ulari va xulqiga ta'siretish usullari. Maktab amaliyotiga tatbiq etilganda, metodlar – bu tarbiyalanuvchilarning ongi, irodasi, tuyg'ulari va xulqiga ta'sir etish usullaridir. O'z-o'zini baholash o'quvchi uchun shaxsiy imkoniyatlarini hisob-kitob qilish, o'ziga chetdan turib xolisona baho berish, o'zidan qoniqish hosil qilishda yordam beradi. Izohlash – tarbiyalanuvchiga hissiy-og'zaki ta'sir etish usuli. Izohlashning hikoya va tushuntirishdan farqlanadigan muhim belgisi muayyan guruh yoki alohida shaxsga yo'naltirilganligidir. Ushbu metodni qo'llash sinfning o'quvchilarining umumiy yoki jamoa a'zolarining shaxsiy xususiyatlarini bilishga asoslanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ish olib borishda izohlashning elementar usul va vositalari qo'llaniladi: «Shunday harakat qilish kerak», «Hamma shunday qiladi». O'smirlar bilan ishlaganda ma'naviy-axloqiy tushunchalarning ijtimoiy ahamiyati va ma'nosini izohlash zarur. Izohlash quyidagi holatlarni yuzaga keltirish uchun qo'llaniladi: yangi ma'naviy-axloqiy sifatlar yoki xulq ko'nikmalarini tarkib toptirish va mustahkamlash; tarbiyalanuvchilarning sodir

etilgan muayyan hodisa (masalan, sinf o'quvchilari ommaviy ravishda darsga kelmaganlari)ga to'g'ri, ongli munosabatni hosil qilish.

Ekologik ong tabiat va atrof-muhitning mavjud holati, ularni muhofaza etish borasidagi tushunchalarning ongdagi ifodasi bo'lib, u murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Ekologik faoliyat esa ekologik bilimlarga tayanilgan holda tabiat va atrof-muhit muhofazasini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan xatti-harakatlar majmui demakdir. Ekologik madaniyat o'quvchining ijtimoiy talablarga muvofiq tabiat va atrof-muhit muhofazasini tashkil etish qobiliyati. Ekologik tarbiya ijtimoiy tarbiyaning yana bir muhim tarkibiy qismi bo'lib, uni tashkil etish jarayonida quyidagi vazifalar hal etilishi zarur:

O'quvchilarning ta'lim jarayonida o'zlashtirgan ekologik bilimlarini yanada oshirish. Ularning tabiat va atrof-muhit ekologiyasi to'g'risidagi tasavvurini boyitish. O'quvchilarda tabiat va atrof-muhit muhofazasini ta'minlash ijtimoiy zaruriyat ekanligi to'g'risidagi e'tiqodni shakllantirish. O'quvchilarda ekologik faoliyat ko'nikma va malakalarni tarbiyalash hamda ularning tabiat va atrof-muhit muhofazasini ta'minlash jarayonida faol ishtirok etishlariga erishish. Oila va jamiyatda tashkil etilayotgan ekologik tarbiyaning suhbat, davra suhbat, ekskursiya, bahs-munozara, ijodiy tanlovlar, uchrashuv, ijtimoiy-foydali mehnat (shanbalik, hashar, ko'kalamzorlashtirish) kabi shakl hamda suhbat, kuzatish, amaliy faoliyatni tashkil etish, rag'batlantirish va jazolash kabi metodlar yordamida tashkil etish o'quvchilarda ekologik madaniyatni qaror topishini ta'minlaydi. O'quvchi tarbiyasida ishtirok etayotgan subyektlarning shaxsiy namunalari, o'quv manbalari, badiiy adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari (shu jumladan, Internet) materiallari va ularning g'oyalari o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishning muhim vositalari sanaladi. Nazorat savollari:

1. Dunyoqarash nima? 2. Ilmiy dunyoqarash tushunchasi qanday ma'noni anglatadi? 3. Sharq mutafakkirlarining shaxs dunyoqarashini shakllantirish borasida qarashlardan namunalar keltiring.

XULOSA:

Tarbiya har bir shaxs tug'ilgan paytidan boshlab olishi kerak va bu hayoti davomida juda katta rol o'ynaydi har tomonlama shu bois. Har bir shaxs oliy talim yani maktablardagi tarbiyadan to'laonli olishi lozim va bu tarbiya o'quvchilarni hayotga bo'lgan dunyo qarashini ancha to'g'irlaydi. Tarbiyani birinchi o'rinda ota onadan olish kerak. Tarbiyaning umumiy metodlari

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mavlonov, T. (2017). Pedagogika va tarbiya metodlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasining O'quv Adabiyotlari Noshirlik Uy.

Saidov, M. (2015). Pedagogikada metodlar va usullar. Toshkent: O'qituvchi.

Xasanov, Sh. (2018). Ta'lim va tarbiya metodlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi.

2. Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish

Muhammedov, A. (2012). Ilmiy dunyoqarash va uning ta'limdagi o'rnini. Toshkent: Fan va texnologiya.

Jumayev, Z. (2013). Ilmiy va falsafiy dunyoqarashni shakllantirish. Toshkent: Akademiya.

Sodiqov, S. (2014). Ilmiy tafakkur va yoshlarning dunyoqarashi. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.

3. Aqliy tarbiya

Qodirov, F. (2017). Aqliy rivojlanish va tarbiya. Toshkent: Iqtisodiyot va huquq.

Xusanov, A. (2016). Aqliy tarbiya metodlari va amaliyoti. Toshkent: Oliy ta'lim.

Samiyev, B. (2018). Aqliy rivojlanishning asosiy prinsiplari. Toshkent: Fan va Ta'lim.